

Turnai Tímea AZ ÉLET, A NŐI SZÉPSÉG ILLUSZTRÁTORA VOGEL ERIC (1907 – 1996)

„Minden rajza szerelmi vallomás, érzéki rajongás. Vogel Eric tervezői vízjele: necc harisnyás női combok. Továbbá tüllben aranyló parányi keblek, nadrágocskákból kibuggyanó lányülepek. Akkor is így tervezett, amikor az ötvenes években beszerezhetetlen volt a hálótrikó, és a lefutott szemeket estelente az öltözőben kellett öltöztetniük a lányoknak.”
(Molnár Gál Péter az Egy csók és más semmi 1990-es veszteprémi bemutatójáról)

Az Országos Színháztörténeti Múzeum és Intézet (OSZMI) Vogel Eric-gyűjteményében jelmeztervek, grafikus plakátok, tánc-, és revü-jelmezek, látványtervek, akvarellek sora, valamint gazdag fotóanyag őrzi a művész páratlan rajztehetségét, különleges színházi munkásságát.

Az OSZMI Táncarchívuma 1986-ban, Bogár Richárd táncművész-koreográfus hagyatékában, ajándékként szerezte meg a táncalkotó és Vogel közös munkáinak művészi lenyomatait, majd 2008-ban a tervezőművész özvegyétől, Vogelné Juszt Judittól revü-, show-, és táncműsorokhoz, valamint a Moulin Rouge produkcióihoz készült különleges akvarell-munkákból vásárolhatott az intézmény.

A női test legvonzóbb megjelenítése adott formai alapot plakátjainak, függönyeinek, színpad-terveinek, a mulatók általa kitalált belső tereinek, de mondhatjuk, hogy egész életének: minden rajzának, minden egyes vonalának, ecsetvonásának. Vogel főállásban rajongott a nőkért: valahány rajza, páratlan vonalvezetése, akvarelljeinek füledt erotikája, a női testet ünneplő jelmez kollekciói mind-mind erről tanúskodnak. A kiemelkedő jelentőségű díszlet- és jelmeztervező, grafikus, festőművész a pesti éjszakában „az élet illusztrátora” megtisztelő titullussal lett ismert, ő volt a magyar Toulouse-Lautrec. Az emberi élet történéseit rajzolta le, mindig másképpen: hol a maga drámaiságában, hol amilyennek szerette volna látni. A ceruza és a festővászon végigkísérte az egész életét.

A tervezőművész Vogel Imre néven 1907-ben született Budapesten, az Elemér (ma: Marek József) utca 40-ben. Édesapja, a szobafestő-mázoló Vogel Izidor és az egész család azt várta, hogy a fiú tovább viszi az atyai ipart, de Imrének más tervei voltak. Elsőre nem sikerült felvételt nyernie a Magyar Képzőművészeti Főiskolára, így Fényes Adolf és Hermann Lipót magán-festőiskoláját látogatta, majd a bécsi Iparművészeti Főiskola növendéke lett, esti tagozaton belsőépítészetet tanult, közben pedig Ferenczy Sándor magyar építész irodájában dolgozott. Ebben az időben készült riport-rajzát egy bécsi katonai parádéről az *Illustrierte Wiener Extrablatt* a címlapján közölte. Vogel művésznévét, az Ericet Kálmán Imrétől kapta még Bécsben, tanulóévei idején: a necc harisnyás női combokból formált szignó: „eric” szinte minden rajzán, festményén megtalálható.

Vogel Bécsben ismerkedett meg a színház és filmgyártás világával. Itt került kapcsolatba Kálmán Imrével, Kertész Mihállyal, Korda Máriával. Első szerződését Bécsben kapta, Korda Sándor filmrendező mellett végzett tervezőmunkát, majd a Theater in der Josephsstadtban dolgozhatott, ahol kinevezését maga a világhírű rendező, Max Reinhardt írta alá. 1927-től folyamatosan tervezett, rajzolt Bécsben és Budapesten is.

Első hazai, budapesti sikerét az 1927-ben az Operettszínházban bemutatott, *Páros csillag* című előadás jelmezeivel aratta, a produkcióhoz Fedák Sári, Hegedűs Gyula, Törzs Jenő és Kabos Gyula öltözeit tervezte. 1932-től részt vett a messze földön híres, legendás Arizona Mulató belső tereinek, díszleteinek megalkotásában is. Közben, már az 1920-as évek végétől a *Színházi Élet* című hetilap (a lap történetéről lásd Gajdó Tamás tanulmányát a *Parallel* 30. számában) novelláit, regényeit illusztrálta.

Vogel Eric szó szerint végigrajzolta az életét: 1942-ben munkaszolgálatra vitték, s a ceruzát sem tette le: csak így élhette túl. A rettenetes időkben készült munkái közül a leghíresebb, ma is magántulajdonban lévő rajz Rodolfót ábrázolja, aki egy talicska mellett állva gyakorolja világhíres bűvésztudományát, mint munkaszolgálatos. Vogelnek 1944-ben sikerült megszöknie, s még tartottak a legzordabb idők, mikor visszamerülhetett az éber álomba, a pompás nőiség és a pazar jelmezek világába.

Szenes Iván: Vízum nélkül... Aljünk meg egy pillanatra!
Afrikai ritmus revü-jelmeze
Kamara Varieté, 1972. Rendező: Horváth Tivadar
Bogár Richárd koreográfus hagyatéka

Szenes Iván: Vízum nélkül... Aljünk meg egy pillanatra!
Sex ritmus revü-jelmeze
Kamara Varieté, 1972. Rendező: Horváth Tivadar
Bogár Richárd koreográfus hagyatéka

Szenes Iván: Vízum nélkül... Aljünk meg egy pillanatra!
Tűz és láng ritmus revü-jelmeze
Kamara Varieté, 1972. Rendező: Horváth Tivadar
Bogár Richárd koreográfus hagyatéka

Páratlan rajzkészsége és a női nem iránti heves és értő rajongása műfajtól függetlenül egyedi látványt, jelmezeket, táncos-kollekciókat eredményezett. Kevesen tudják róla, hogy díszleteket, belső tereket, pazar textilfüggönyöket és háttérket, sőt: bútorokat és enteriőröket is tervezett. Ha kellett, dolgozott függöny-anyagokból, tollakból és csipkékből, sőt szalagokból, papírból – bármiből tudott erotikus fellépőket tervezni imádott táncosainak.

1944 végén Nagyváradra került, a színházhoz. Itteni munkája mellett, furcsa kitérővel, rövid ideig a *Scânteia* című napilap belső illusztrátora volt Bukarestben. Külön engedéllyel 1945-ben Budapestre utazott, hogy felkutassa családját, majd velük együtt visszautazott Nagyváradra, ahol 1947-ig dolgozott. Közben azért Budapesten is megtervezte a *Csárdaskirálynő* jelmezeit Honthy Hannának. Budapesten keresztül, már hajójeggyel a zsebükben, családostul Amerikába készültek, de a gyors egymásutánban befutó felkérések hatására végül mégis itthon maradtak. Vogel 1948-tól már folyamatosan hívták az Operett Színház bemutatóihoz: Bársony Rózsi, Karády Katalin, Kiss Manyi az általa tervezett és kivitelezett jelmezekben lépett színpadra. 1950-től pedig már a Vidám Színpad állandó tervezője is lett. Ugyancsak alapító tagja volt a József Attila Színháznak és a Vidám Színpadnak is, de tervezett még többek között a Magyar, a Király, a Víg és a Városi Színházban, valamint számos vidéki társulatnál.

Ruhákat, jelmezeket, fellépőket rajzolt és valósított meg a magyar színházi élet legelismertebb művészei számára, olyan jeles színészeknek dolgozott, mint Honthy Hanna, Bársony Rózsi, Turay Ida, Karády Katalin, Csontos Gyula, Feleki Kamill, Jávor Pál, Latabár Kálmán, Kazal László, Kiss Manyi, Németh Marika, Rátonyi Róbert, Agárdy Gábor, vagy Gálvölgyi János.

A Moulin Rouge, a Parisien Grill, a Royal Revüszínház, a Kamara Varieté és különféle kabarék műsorához is számos látványtervet alkotott. Egy rendhagyó helyszín, az Állatkerti Szabadtéri Színpad előadásaihoz is festett, rajzolt, tervezett. Vogel vidámparki kollekcója 13 nagy tabló a két háború közötti katona- és cigányzenekarokkal, céllövöldével, hullámvasúttal, csodák palotájával, erőművészettel, bakával sétálgató cselédlánnyal. Pont azokkal a jelenetekkel, amelyek miatt visszasírták ezt a letűnt világot azok, akiknek hosszabb-rövidebb ideig volt részük benne.

Legismertebb plakátterve a Központi Tejcarnok, a tejjóvó reklámjához készült, s a Városligettől a Margitszigeten át az Állatkert különböző helyszínein volt látható évtizedeken keresztül. A Rózsavölgyi Zeneműkiadó felkérésére rajzolt kotta-címlapokat, a margitszigeti Parisien Grill bár felkérésére plakátokat.

Az 1990-es évek közepétől a színpadi tervezés mesterségét Gödöllőn, a Madách Imre Szakközépiskola textilszakán is oktatta. Itteni legismertebb tanítványa Kaján Marianna volt, aki a Gödöllői Királyi Kastélyban életmű-tárlatát is létrehozta.

Vogel Ericnek önálló kiállításai voltak Bécsben, Párizsban, Salzburgban, Szófiában. Budapesten a Vigadó Galériában, a Gödöllői Királyi Kastélyban. Tervei mellett önálló plakátkiállításai is voltak különböző antikváriumokban.

Plakátterveit, illusztrációit, rajzait az Országos Széchenyi Könyvtár Színháztörténeti Tára, a Magyar Kereskedelmi és Vendéglátóipari Múzeum, valamint az Országos Színháztörténeti Múzeum és Intézet szcenikai gyűjteménye őrzi. De a mai napig találkozhatunk rajzaival a belváros számos galériájában, aukciós házában is, hiszen művei, szépségük mellett rendkívüli értéket is képviselnek. Alig egy évtizede, Andy Warhol hagyatékának árverésén, New Yorkban két grafikája rendkívül magas összegen talált gyűjtőre.

1977-ben ismerkedett meg második feleségével, Juszt Judit színész- és táncosnővel, egy revü-est jelmezeinek, fellépőinek tervezése során: az est műsorának Juszt Judit is fellépője volt. A művésznő Ericnek nemcsak oadaó társa, de méltó szellemi partnerként kiállításai, előadásai szervezője is lett. Ő kezdeményezte a tematikus gyűjteményi tárlatok, kiállítások, illetve a Vogel – 100 emlékbélyeg, és az emléktábla létrejöttét is. Budai otthona mai napig szinte szentélyként működik. Falait Vogel Eric festményei, rajzai díszítik, az emeleten erotikus rajzok sorozata látható egészen különleges hangulatot árasztva. Juszt Judit számára is számos jelmezrajz, öltözetterv készült, sőt, némi biztatására Eric verseket is írt, zenét is komponált tematikus rajz-sorozataihoz.

Megkapta a Munka Érdemrend arany fokozatát, 1987-ben Csillagrenddel, 1992-ben Erzsébet-díjjal ismerték el munkásságát. 2007-ben lett Erzsébetváros díszpolgára.

1996-ban díszlet- és jelmeztervezési munkálatok kellős közepén, egy premier előtti estén, színpadi díszletfestés közben érte a halál: utolsó percéig a szolnoki *Csárdaskirálynő* díszletein munkálkodott. Esztergályos Cecília így emlékezett vissza munkájára: „a próbákon nemegyszer maga festette a díszleteket. Bement a varrodába, hogy minden apróságot ellenőrizzen.” Vogel sírján, a Farkasréti temetőben Koós János énekes, színművész karikatúra-portréja látható.

A tervező születésének 100. évfordulójára, 2007-ben Országos Színháztörténeti Múzeum és Intézet kiállítóhelyén, a Bajor Gizi Színházmúzeumban nagyszabású kiállítás nyílt. Itt elsősorban a vogeli színházi és a revüvilág erotikája jelent meg, még soha ki nem állított, magángyűjteményekben található alkotásokon és az OSZMI szcenikai gyűjteményének kincsein, tervein, naplótöredékein, valamint megmaradt színpadi viseletein keresztül. A nagy sikerű tárlatot 2008-ban már a Madách Színház Tolnay Szalonjában mutatták be.

Vogel szívéhez a revük látványvilágának tervezése állt legközelebb. A színpadi meztelenségről, jelmeztelenségről így vallott: „gyönyörködtető látvány, akár egy klasszikus aktszobor vagy aktfestmény.” Nem véletlen, hogy az Arizona Mulatónak tervezett, híres, rajzos előfüggönyén, egy bársonydrapérián is szimbolikus táncosnőalakok sora tűnik fel. Érdekes adalék, hogy Eric különleges fellépőruhákat álmódott a híres jégtáncos magyar párnak, Regőczy Krisztinának és Sallai Andrásnak.

Képzőművészeti, színházi és pedagógiai munkássága mellett tankönyvet is írt a színházi dolgozók szakmai továbbképzéséhez, mely a Felsőoktatási Jegyzetellátó kiadásában jelent meg, 1954-ben (Vogel Eric: *Díszlet rajzolás, rajz olvasás*). A Hungarikonok gyűjteményben is található egy páratlan jelmezterve, melyet Farkas Gábor Gábor festőművész-énekes „gondolt tovább”, *Michael Gyarmathy és Vogel Eric emlékének* címmel.